

VERHUIZING HERBARIUM/ DOODSTEEK OF NIEUWE KANS?

‘Samengevoegd behoren we tot de wereldtop qua collectie en expertise’

De kans is groot dat het levenswerk van generaties Wageningse taxonomen verhuist naar Leiden. Het herbarium, nu nog gevestigd aan de Generaal Foulkesweg, gaat dan deel uitmaken van het Nederlands centrum voor biodiversiteitsonderzoek. Sommige onderzoekers vrezen dat dit de doodsteek zal zijn voor de biosystematiek in Wageningen. Hoogleraar Marc Sosef ziet juist nieuwe kansen voor zijn vakgebied.

door KORNÉ VERSLUIS, foto BART DE GOUW

Wageningen heeft al 110 jaar een herbarium. Een dikke eeuw verzamelwoede heeft 800 duizend planten in mappen en 24 duizend potten met vruchten en bloemen op alcohol opgeleverd. De collectie is ondergebracht in een grijze betonnen doos die tegen het statige gebouw van de leerstoelgroep Plantentaxonomie is aangeplakt.

In het gebouw aan de Generaal Foulkesweg staan lange rijen verrijdbare archiefkasten met dozen en mappen vol gedroogde planten die de afgelopen eeuw uit de oerwouden van tropisch Afrika zijn gehaald. Via rails kunnen de kasten naar de vriescel aan het einde van de zaal gereden worden. De droge planten gaan regelmatig de vrieskou in om insecten te bestrijden.

Beneden in de kelder staat de alcoholcollectie. Kast na kast vol plantenonderdelen die zich niet zo goed laten pletten tussen papier. 'Mooi hè, wij hebben de op één na grootste alcoholcollectie ter wereld', zegt wetenschappelijk collectiebeheerder dr. Jan Wieringa trots en met enige stemverheffing om boven het geluid van de afzuiginstallatie uit te komen. 'Alleen in Kew hebben ze een grotere, daar zitten alleen orchideeën in.' 'Kew' zijn de koninklijke botanische tuinen in Londen, het mekka voor taxonomen.

BIOLOGISCH DISNEYLAND

De trots van Wieringa zal waarschijnlijk uit Wageningen verdwijnen. Er zijn vergevorderde plannen voor een nationaal herbarium in Leiden. De herbaria van Utrecht, Leiden en Wageningen en de collectie van het Zoölogisch museum in Amsterdam moeten samen met het museum Naturalis het Nederlands centrum voor Biodiversiteitsonderzoek gaan vormen.

Sommige onderzoekers van de Wageningse leerstoelgroep biosystematiek maken zich zorgen over de verhuizing. Gastonderzoeker dr. Carel Jongkind schreef onlangs in een brief aan Resource dat hij verwacht dat het vertrek naar Leiden de positie van de Wageningse biologie-opleiding zal verzwakken. De publieksfunctie van het nieuwe centrum kan hem ook niet erg bekoren. Jongkind: 'Het museum in Londen is voor een groot deel veranderd in een soort biologisch Disneyland.'

Ook andere medewerkers van de leerstoelgroep Biosystematiek hebben gemengde gevoelens bij het plan. Ze zijn bang dat hun werk moeilijker zal worden als de collectie honderd kilometer naar het westen verhuist. Onderzoeker Ronald van den Berg: 'Er zijn hier mensen die werk hebben dat sterk gebonden is aan de collectie. Die zijn het meest bezorgd. Ik doe zelf meer DNA-werk waarbij ik de planten niet dagelijks bij de hand hoef te hebben, maar ook ik heb gemengde gevoelens bij het plan. Kunnen we bijvoorbeeld delen van de collectie langdurig in bruikleen krijgen voor ons onderzoek?'

De herbaria zijn al enige tijd een zorgenkind van academi-

sch Nederland. Met enige regelmaat hebben universiteiten, gedwongen door bezuinigingen, plannen gehad om de collecties van de hand te doen. Want wat moet een moderne universiteit met die negentiende-eeuwse hooizolder, zoals de verzameling door criticas- ters wel spottend wordt genoemd.

Een belangrijke aanleiding om na te denken over één Nederlands centrum was het besluit van de Universiteit Utrecht om haar herbarium te sluiten. Dr. Lars Chatrou, die daardoor vorig jaar noodgedwongen overstapte naar Wageningen, kan zich er nog boos over maken. 'In een peer-review kregen we een superbeoordeling. We waren nota bene al een half jaar bezig om een profiel te schrijven voor de opvolger van onze hoogleraar, en dan laten ze je ineens weten dat het einde verhaal is. Schandalig.'

GEEN STOFFIGE BENDE

En dat terwijl er volgens Chatrou alle redenen zijn om hoopvol te zijn over de toekomst van de herbaria. Hij kan zich erg opwinden over de term 'hooizolder'. 'Het idee dat wij een stoffige bende zijn, is echt achterhaald.' Ook de baas van Chatrou, prof. Marc Sosef, ziet juist een mooie toekomst voor de verzameling. Hij is één van de drijvende krachten achter het plan om de collecties samen te voegen. 'Wij hebben een uitstekende uitgangspositie geërfd. Als we de Nederlandse collecties samenvoegen, behoren we tot de wereldtop qua collectie en qua expertise.'

Eén centrale collectie zorgt er namelijk voor dat het er goed veilig is voor universiteitsbestuurders in geldnood, aldus Sosef. 'In Leiden ging het tien jaar geleden bijna mis. In Amsterdam een jaar of zeven geleden. Nu is er het gedoe met Utrecht. Het is een aantal keren goed afgelopen, maar daar kunnen we niet op blijven rekenen. En dit is één van de zeldzame keren dat het is gelukt om extra fondsen los te peuteren. Wij hebben jarenlang moeten bezuinigen en nu kunnen we eindelijk een keer echt investeren in ons vakgebied. Dat mogen we niet laten lopen.'

Hij heeft samen met zijn collega's van andere universiteiten het plan opgesteld voor de nationale collectie. Om het goed te doen, becijferden zij, moet de Nederlandse overheid jaarlijks tien miljoen euro in het nieuwe instituut steken. Daarmee kan de collectie worden

beheerd en het onderzoek worden uitgebreid. 'Mensen zijn bang dat ons Afrika-onderzoek verdwijnt, maar we krijgen er in Leiden alleen daarvoor al 3,5 voltijdsonderzoekers bij, terwijl wij gewoon doorwerken. Het is dus echt een uitbreiding van ons onderzoek.'

De kogel was waarschijnlijk al door de kerk geweest als het kabinet niet was gevallen. Minister Van der Hoeven heeft zich enthousiast getoond voor de plannen. Die tien miljoen moeten ergens te vinden zijn, hebben haar ambtenaren al laten weten. Maar ze wil het definitieve besluit niet nemen voor de verkiezingen.

BANG

Dat de komst van het centrum in het belang van het vakgebied is, wil er bij de meeste medewerkers nog wel in. Maar of hun eigen leerstoelgroep er bij gebaat is, is voor velen de vraag. Als het Herbarium vertrokken is, zou een bezuinigingsronde zomaar het einde kunnen betekenen van de leerstoelgroep die dan verweesd is achtergebleven.

'Ik kan me goed voorstellen dat mensen daar bang voor zijn. Ik heb me ook afgevraagd of er adders onder het gras zitten. Als dingen gaan schuiven moet je opletten. Daarom heb ik in een vroeg stadium ook bij de rector geïnformeerd naar zijn toekomstplannen voor ons vakgebied. Hij heeft me gerustgesteld. Een universiteit waar biodiversiteit zó centraal staat kan niet zonder leerstoel systematiek.'

De belangrijkste garantie voor de toekomst zit volgens Sosef echter niet in de geruststellende woorden van de rector, maar in de nieuwe belangstelling waarin zijn vakgebied zich mag verheugen. Tijdens de Rio-conferentie van de Verenigde Naties in 1992 hebben veel landen beloofd de biodiversiteit te beschermen. 'Maar als je wilt beschermen, moet je eerst weten wat er is, en dat is onze *core business*. Er komen de laatste jaren steeds meer fondsen voor ons onderzoek.'

Op de werktafel van Sosef liggen drie bruine mappen uit 'zijn' herbarium, met gedroogde langwerpige bladeren en een paar onooglijke bloemetjes. 'Ik denk dat het een nieuwe soort is, maar ik moet er nog even goed naar kijken.' Een paar dagen ouderwets handwerk met het binoculair op tafel. Dat doet hij graag, maar het zal in de toekomst niet de hoofdmoot vormen van het onderzoek van zijn groep. Nieuwe DNA-technieken, en de mogelijkheid om via internet grote databestanden wereldwijd te delen zorgen voor ongekende nieuwe mogelijkheden voor de biosystematicus. Sosef ziet zelfs een tweede jeugd voor zijn vakgebied. 'Dertig jaar geleden had niemand bijvoorbeeld durven dromen dat we nu DNA uit herbariummateriaal kunnen halen.'

Hij wil zich gaan richten op het bestuderen van mechanismen achter de evolutie. 'Hoe kunnen we patronen van biodiversiteit verklaren? Wij hebben expertise die heel belangrijk is voor Wageningen met opleidingen als biologie, plant- en dierwetenschappen en bos- en natuurbeheer. Nee, garanties hebben we niet, maar wie heeft die wel?' <

